

**FORME ȘI METODE DE ATRAGERE/ PARTICIPARE A
MEMBRILOR COMUNITĂȚII ÎN ACTIVITĂȚI
CU CERCETĂTORII PENTRU O MAI BUNĂ
ÎNȚELEGERE A ȘTIINȚEI**

**Victoria VASILICA,
Angela DRĂGĂNEL**

Cercetarea funcțiilor sociale și educative ale bibliotecii este una din temeliile și problemele fundamentale ale biblioteconomiei. La fiecare etapă istorică acestei probleme i-au fost consacrate studii substanțiale de către profesioniștii în domeniu și de fiecare dată se credea că repertoriul funcțional este exhaustiv. Însă fiecare schimbare a directoriilor dezvoltării istorice, impunerea de fiecare dată revenirea la acest subiect.

Apariția termenului de *știință participativă*, componentă a științei deschise, oferă bibliotecilor o nouă nișă de revizuire a pachetelor de servicii și produse pe care acestea le oferă comunității. Știința participativă este un concept relativ flexibil care poate fi folosit în diverse contexte și discipline. Știința participativă sau știința cetățeanului constă în implicarea cetățenilor în procesul de cercetare, prin contribuție la procesele de colectare și analiză a datelor științifice. Aceasta include, de asemenea, contribuția cetățenilor în activitățile de diseminare și exploatare a rezultatelor cercetărilor.

Biblioteca s-a transformat într-un centru cultural-informativ-comunicativ, cu un spațiu atractiv și confortabil care livrează produse și servicii sau, cum spune Vera Prodan, bibliotecară din satul Rogojeni, Șoldănești, biblioteca este o instituție care „slujește comunitatea” (5). Desigur, aceasta este important și rezultă din rolul și misiunea bibliotecii, dar evoluția comunității implică și implicarea cetățenilor în diferite procese civice, cercetări comunitare inițiate de către bibliotecă sau în parteneriat.

Bibliotecile publice pot găsi sinergii cu conceptul științei cetățenilor în scopul diseminării cunoștințelor și a rezultatelor cercetării. Bibliotecile publice pot fi considerate un loc de întâlnire și un spațiu pentru dezbaterile și cercetarea de grup; centre comunitare în care bibliotecarii își asumă roluri din ce în ce mai active, cum ar fi coordonator, moderator, facilitator etc. Există conjuncturi în care cele mai deschise și participative moduri de abordare a științei au fost convergente și s-au încadrat perfect în esența bibliotecilor publice. Acest compartiment propune definirea bibliotecilor publice ca spații în care oamenii, grupurile și comunitățile pot practica știința cetățenească la nivel individual, comunitar și local.

Cel mai răspândit model de știință a cetățenilor se bazează pe o „paradigmă participativă”, care concentrează cetățenii, comunitatea, care pot ajuta oamenii de știință în sarcina colectării datelor, însă există și un număr tot mai mare de cazuri în care cetățenii sunt implicați și în alte etape de cercetare. Și apoi există personalități, precum Alan Irwin (2), care consideră că știința (sau cel puțin știința cetățeanului) ar trebui să răspundă la preocupările și nevoile publice, să recunoască și să valideze cunoștințele științifice produse de cetățeni.

Dezbaterile despre rolul cetățeanului de rând în progresul științific își au originea de la începutul Revoluției Industriale. În Marea Britanie, de exemplu, la începutul secolului al XIX-lea, a fost introdusă disciplina educație științifică pentru elevii din învățământul general. Aceasta a influențat dezvoltarea industrială și progresul științific. Mai târziu, indiferența publicului, lipsa transparenței în publicarea datelor de cercetare a determinat o staționare a progresului științific.

Știința cetățeanului este ca un mecanism interdependent. Cetățeanul adună datele primare, apoi le transmite cercetătorilor, finalitatea acestui mecanism ar fi transformarea datelor primare în rezultate ale cercetărilor. Cum bibliotecile ar putea încuraja

utilizatorii lor să se implice în astfel de proiecte? În Occident, bibliotecile sunt instituțiile care împrumută truse pentru a cerceta diferite fenomene ale naturii. Acestea sunt împrumutate ca și cărțile utilizatorilor care vor să se implice. Domeniile de aplicare ale acestor truse sunt foarte variate, începând cu biologie, botanică, fenologie, până la arheologie și istorie locală.

De exemplu, o bibliotecă publică din Bronx (New York, Statele Unite) împreună cu un grup de rezidenți locali au petrecut doi ani documentând experiențe de violență, discriminare și maltratare împotriva persoanelor de culoare. Datele obținute au fost folosite pentru o cercetare sociologică cu impact în regiune. În rezultat a fost lansată campania *Acte de siguranță comunitară*, care vizează introducerea reformelor pentru a pune capăt comportamentului discriminatoriu din oraș.

Cum a început proiectul de implicare a bibliotecilor în mișcarea știința cetățeanului? În Occident sunt exemple când s-au făcut coaliții sau parteneriate între biblioteci care au comunități similare, în sens de probleme, implicare civică, comunitate științifică care lucrează la cercetări similare. Mai apoi au semnat un document „Știința Cetățeanului în acțiune”. În baza acestui act, bibliotecarii împreună cu cercetătorii din regiune și cu APL au creat o platformă cu proiecte științifice în derulare care necesită implicarea cetățenilor și pot fi implementate prin intermediul bibliotecilor.

În timpul sesiunilor de creare a platformei, membrii APL și bibliotecarii au preluat rolul de facilitatori în procesele de transformare a comunității. Astfel de eforturi au dezvoltat competențe persoanelor implicate, dar și spațiul public a fost acaparat de mișcarea știința cetățeanului.

Au fost colectate date cu privire la numărul familiilor socio-vulnerabile din teritoriile analizate și care este rata de acces la locuință oferită de către APL pentru acestea. Datele obținute au fost analizate cu ajutorul comunității și cu membrii APL, prezenți

și ei la aceste activități. Iată de ce, drept urmare a cercetării, acești indicatori sociali au crescut.

De fapt, bibliotecile ar trebui să fie de mare interes pentru orice cercetare științifică și nu doar în calitate de suport informațional, dar și ca implicare. Bibliotecile publice sunt atractive, pentru dezvoltarea mișcării de știința cetățenească, putem observa că dețin un potențial deocamdată neexploatat în acest sens. De asemenea, bibliotecile au o capacitate uriașă de a aduce schimbarea prin varietatea de servicii pe care le oferă spre cunoaștere, cultură și știință. Nu mai puțin importanți sunt bibliotecarii care creează punți dintre cetățenii implicați în știința participativă și oamenii de știință. Ei au prilejul de a asculta preocupările cetățenilor și de a-și asuma un rol esențial în consolidarea comunității, prin crearea noilor cunoștințe împreună cu cercetătorii.

A venit momentul să umplem bibliotecile cu inițiative de valorificare a rezultatelor cercetărilor. Biblioteca poate și trebuie să aducă știința mai aproape de comunitate, prin implicarea în sărbătorirea zilelor științei, organizarea întâlnirilor cu cercetătorii, discuții despre știința cetățenească la o cafenea științifică, traininguri despre cum să faci o fotografie științifică, festivaluri științifice, „Flashmob pentru știință” pentru a măsura luminozitatea cerului de noapte, expoziții, competiție „Cum să construiești un proiect pe Zoounivers”, înregistrarea unei referință în Wikipedia sau, pur și simplu, prin educația tinerei generații în spiritul abordării moderne, interdisciplinare a cercetării și inovării. Atunci când Carl Jung a propus arhetipul artistului-om de știință sau când Albert Einstein a spus că știința și arta au rădăcini comune în mister, nu au făcut altceva decât să reflecte o perspectivă istorică încetățenită: cele două domenii au o afinitate naturală. Astfel, A de la arte își găsește foarte ușor locul în mijlocul acronimului STEM (știință, tehnologie, inginerie și matematică), care devine STEAM. Proiectul *Ora să ȘTIM* a transformat bibliotecile din țară în laboratoare pentru experiențe STEAM. Astfel 63

de biblioteci din 30 de raioane au beneficiat de donația de carte, editată ca suport de educație STEAM, prin care micii utilizatori, mai exact publicul cu vârsta cuprinsă între 3-10 ani, pot cunoaște lumea înconjurătoare într-un mod interactiv și interesant (poza 1, poza 2).

În acest fel, bibliotecile devin catalizatori ai creării, dezvoltării și promovării unui ecosistem educațional capabil să ofere membrilor comunității o educație completă, echilibrată și de calitate. Rolul bibliotecii ca instituție comunitară devine palpabil conceptual, iar implicarea acesteia sugerată include:

- Dezvoltarea abilităților pentru implicarea în ȘP;
- Promovarea atitudinii pozitive față de ȘP;
- Sprijinirea proiectelor civice în bibliotecă sau oferirea serviciilor respective altor organizații;
- Crearea colecțiilor de protocoale, formulare de date și materiale educaționale;
- Oferirea infrastructurii (pentru servicii IT, servere, repozitorii instituționale, spații pentru întâlniri și conferințe);
- Contribuirea la procesele de evaluare;
- Comunicarea noilor descoperiri și susținerea comunicării științifice;
- Participarea la procesele de recrutare și de consultare a voluntarilor pentru participarea la proiecte de ȘP;
- Participarea la activități de marketing.

Pentru atingerea acestui scop este nevoie de parteneri în aceste activități. Aceștia pot fi identificați atât la nivel local, cât și național, parteneri în diverse proiecte de știință participativă pot fi: Federația Națională a Fermierilor din Moldova (Edineț, Bălți, Orhei, Cahul, Vulcănești, Cantemir, Hîncești, Basarabeasca, Leova, Cimișlia, Ceadâr-Lunga, Comrat, Taraclia.); ONG-urile care se ocupă de activități civice cu tinerii; Organizațiile de mediu locale; Mișcări ecologiste; Centre de Analiză și Investigații Sociologice. La fel biblioteca poate iniția programe de cercetare

a istoriei locale sau studii monografice în care să implice activ comunitatea.

Bibliotecile din Republica Moldova implementează modele de știință participativă. De exemplu, la Ungheni, Biblioteca Publică Raională „Dimitrie Cantemir” a fost atrasă în calitate de partener într-un proiect de cercetare. Cercetarea consta în investigarea fenomenului horal din Basarabia în cadrul proiectului „Contextualizarea culturii tradiționale în contemporaneitate: Hora satului în spațiul geocultural al Republicii Moldova”, Programul de Stat „Valorificarea potențialului culturii tradiționale în dezvoltarea Republicii Moldova”. În această cercetare au fost implicați cetățeni instruiți în prealabil, care au efectuat cercetări de teren în localitățile raionului Ungheni, având drept reper chestionarul. Finalitatea acestui proiect a fost organizarea Simpozionului național științifico-practic „In memoriam folcloristul Efim Junghietu – 80 de ani de la naștere”, cu genericul „Hora satului în contextul culturii tradiționale contemporane”, care a avut loc la Ungheni și la care au fost prezentate rezultatele cercetării.

Un alt exemplu ar fi proiectul „Educația ecologică – o șansă pentru viitor”, implementat de Mișcarea Ecologistă Ștefan Vodă, în colaborare cu Direcția culturală, tineret, sport și turism, Direcția generală educație, cu Asociația de Dezvoltare a Turismului în Moldova și cu susținerea financiară a Agenției de Dezvoltare Austriacă (4). În acest proiect, vedem implicarea a 11 biblioteci din localitățile: Ștefan Vodă, Cioburciu, Carahasani, Lazo, Semionovca, Feștelița, Tudora, Popeasca, Talmaza și Ermoclia. Bibliotecarii au avut sarcina de a culege de la populație legende ce țin de locurile pitorești din localitatea lor, care au fost publicate ulterior într-o broșură „Localitățile raionului Ștefan Vodă în legende” (1). Prin intermediul concursurilor, excursiilor și expedițiilor educative, elevii, profesorii, educatorii, muzeograful au fost provocați să descrie/ să illustreze diversitatea și frumusețea locurilor în care trăiesc, să culegă și să scrie eseuri

legendare, să fotografieze locurile pitorești ale satului natal, să contribuie direct la promovarea patrimoniului cultural-natural al zonei de sud-est a Republicii Moldova. Publicarea legendelor culese de la populație a avut drept scop scoaterea în evidență a caracterului special al zonei, creșterea gradului de cunoaștere și de atașament al localnicilor de baștină, precum și conștientizarea faptului că ei înșiși sunt promotorii valorilor culturale (3).

Rapoartele de activitate a bibliotecilor publice teritoriale oferă modele incipiente de știință participativă, care merită să fie menționate și reproduse.

Îndemnul nostru către biblioteci este:

- să promoveze știința cetățenilor prin evenimente, programe educaționale și oportunități de voluntariat pentru ca cetățenii să exploreze știința sau tehnologia pe cont propriu;
- să ofere cetățenilor acces la informații fiabile, complete și în timp util;
- să promoveze activ Accesul Deschis;
- să acționeze în calitate de intermediari/ mediatori între cetățeni, administrație și oamenii de știință cu scopul de a obține impact vizibil (asupra sănătății, vieții sociale, mediului etc.) pentru asigurarea funcționării unei societăți democratice;
- să conecteze oamenii de știință și experții în materie cu localnicii implicați în știința participativă pentru a le împărtăși experiențele și, eventual, pentru a-i implica în cercetare;
- să identifice și să promoveze proiecte potrivite cu subiectele de interes ale comunității;
- să identifice proiecte care necesită date specifice localității;
- să promoveze valorile culturale și naționale în societate, sprijinind activitățile de cercetare în această direcție, implicându-se și angajând populația în proiecte publice de cercetare;
- să construiască parteneriate durabile pentru promovarea mesajului comun despre valoarea științei cetățenilor;
- să încurajeze în continuare participarea publicului la conce-

perea, dezvoltarea, implementarea, evaluarea și susținerea proiectelor științifice în orice domeniu.

Referințe bibliografice:

1. BIBLIOTECILE PUBLICE TERITORIALE DIN RAIONUL ȘTEFAN VODĂ ÎN ANUL 2019. Raport Analitic, p. 7. (Manuscris).
2. IRWIN, Alan. Citizen Science: A Study of People, Expertise and Sustainable Development [online]. [Citat: 16. 02. 2020]. Disponibil: https://books.google.md/books?id=MFiuIsC5hAUC&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
3. LOCALITĂȚILE RAIONULUI ȘTEFAN VODĂ ÎN LEGENDE/ îngrijire: Viorel Miron [et al.]. – Chișinău: Ideea-Com, 2019, p. 3. ISBN 978-9975-3127-9-0.
4. MARIN, Tatiana. O pagină interesantă din istoria raionului [Ștefan Vodă] [online]. [Citat: 26. 01. 2020]. Disponibil: <https://stefan-voda.md/o-pagina-interesanta-din-istoria-raionului/>
5. PRODAN, Vera. Pentru ce există o bibliotecă? [online]. [Citat: 26. 01. 2020]. Disponibil: <http://cuvintul.md/article/pentru-ce-exista-o-biblioteca/>